

4-MODUL: NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLARNING HUQUQLARINI TADQIQ ETISH METODOLOGIYASI

Modul doirasidagi asosiy masalalar

1. *Nogironlik bo'yicha tadqiqotlarning metodologik asoslari*
2. *Nogironligi bo'lgan shaxslar ishtirokidagi tadqiqot metodlari*
3. *Nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlarini tadqiq etishda etik me'yorlar*

1-§. Nogironlik bo'yicha tadqiqotlarning metodologik asoslari

Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini tadqiq etish metodologiyasi zamonaviy ijtimoiy fan, huquqshunoslik, sotsiologiya, psixologiya va siyosatshunoslik yondashuvlarini o'z ichiga oluvchi murakkab ilmiy sohaga aylanib bormoqda. Bu yo'nalishning metodologik asoslari tarixan tibbiy yondashuvdan ijtimoiy modelga, undan esa inson huquqlariga asoslangan yondashuvga o'tish orqali shakllandi. Shuning uchun tadqiqot metodologiyasini belgilashda nogironlikning konseptual talqinlari, xalqaro va milliy huquqiy me'yorlar, hamda yangi ilmiy paradigmalarning o'zaro uyg'unligini ta'minlash zarur bo'ladi.

Nogironlikni tadqiq qilish fanida asosiy uchta asosiu paradigma mavjud:

- ✓ **Pozitivistik paradigma**
- ✓ **Konstruktivistik paradigma**
- ✓ **Aralash yoki integrativ paradigma**

Pozitivistik paradigma - bu yondashuv nogironlikni asosan **tibbiy-klassifikatsion tushuncha sifatida** talqin qiladi. Tadqiqotlar klinik belgilar, funksional cheklanishlar va patologiyalar asosida quriladi. Bunda ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health) ham asosiy tashkiliy model bo'lib xizmat qiladi. Pozitivistik tadqiqotlar ko'proq statistik, epidemiologik, tibbiy diagnostika, funksional baholashga tayangan.

Konstruktivistik paradigma - bu yondashuv nogironlikni **ijtimoiy konstrukt sifatida** talqin qiladi. Ya'ni nogironlik shaxsning o'zi bilan emas,

balki jamiyat yaratgan to'siqlar bilan bog'liq. BMTning "Nogironlar huquqlari to'g'risidagi Konvensiya" (CRPD, 2006) aynan shu paradigmani o'zida mujassam etadi. Konstruktivistik tadqiqotlar madaniy stereotiplar, stigma, ijtimoiy to'siqlar, diskriminatsiya amaliyotiga e'tibor qaratadi.

Aralash yoki integrativ paradigma - bugungi kunda eng ko'p qo'llanilayotgan yondashuv bo'lib, nogironlikni **kompleks ijtimoiy-huquqiy hodisa** sifatida o'rganadi. U tibbiy, ijtimoiy, psixologik, huquqiy va iqtisodiy omillarning o'zaro ta'sirini hisobga oladi. Aralash tadqiqotlarda sifat va miqdoriy metodlar parallel foydalaniladi.

BMT Konvensiyasi (CRPD) nogironlikni tibbiy muammo emas, balki jamiyatning moslasha olmaslik muammosi sifatida talqin qiladi. Bu yondashuv tadqiqot metodologiyasiga quyidagi ta'sirlarni ko'rsatdi:

- Tadqiqot markazi shaxs emas, jamiyatda mavjud to'siqlar bo'ldi.
- Muammo diagnostikasi emas, barrier tahliliga asoslandi.
- Statistik yondashuv o'rniga inson huquqlariga asoslangan baholash qo'llanila boshlandi.
- Tadqiqot obyektiga "nogiron" emas, balki "nogironlik sharoitida yashayotgan shaxs" sifatida qarash tamoyili shakllandi.
- Shaxsning imkoniyatlari emas, huquqlarning amalga oshish darajasi o'rganila boshlandi.

"Human rights-based approach" (HRBA) metodologiyasi

Inson huquqlariga asoslangan yondashuv (HRBA) BMT tizimidagi barcha ijtimoiy siyosatlarni baholashning eng zamonaviy metodologiyasi hisoblanadi. Nogironlikni tadqiq qilishda HRBA quyidagi talablarni qo'yadi:

1) Normativ asos:

Tadqiqot CRPD, ICESCR, ICCPR, CRC, CEDAW kabi xalqaro shartnomalar bilan uyg'un bo'lishi shart.

2) Huquq egalariga e'tibor (right-holders):

Nogiron shaxslarning huquqlari, ehtiyojlari, vakolatlari tadqiqot markazida bo'ladi.

3) Majburiyat egalarini aniqlash (duty-bearers):

Davlat, mahalliy hokimiyat, ta'lim, sog'liqni saqlash, transport va boshqa idoralar o'z zimmasidagi majburiyatlarni bajarish darajasi bo'yicha baholanadi.

4) Tenglik va kamsitmaslik tamoyili:

Tadqiqot gender, yosh, turar joy, nogironlik turi bo'yicha teng imkoniyatlarning ta'minlanganligini aniqlaydi.

5) Shaffoflik va ishtirok:

Nogiron shaxslar tadqiqot jarayoniga faol jalb etilishi shart ("Nothing about us without us" tamoyili).

6) Hisobdorlik (accountability):

Aniqlangan muammolar bo'yicha davlat organlarining javobgarligi aniqlanadi.

2-§. Nogironligi bo'lgan shaxslar ishtirokidagi tadqiqot metodlari

Nogironlik bo'yicha tadqiqotlarda klassik ilmiy metodlar ko'pincha yetarli bo'lmaydi. Chunki nogironlik - bu shaxs boshdan kechirayotgan murakkab hayotiy tajribalar majmuasidir. Shu sababli ishtirokchi (participatory) metodlar dunyo bo'yicha eng maqbul yondashuv sifatida tan olingan.

2006-yilda BMT Nogironlar Huquqlari to'g'risidagi Konventsiyasining qabul qilinishi nogironlik tadqiqotlarida qatnashuvchi metodologiyalarning yanada jadal rivojlanishiga turtki bo'ldi. Konventsiya nogironligi bo'lgan shaxslarning tadqiqotda faol ishtirokchilar sifatida jalb etilish huquqini tan oldi. Hozirgi paytda nogironlik sektorida eng mashhur shior "biz haqimizda bizziz" ("nothing about us without us") hisoblanadi va bu siyosat shakllantirishiga, inklyuziv aralashuvlarga va turli sohalardagi xizmatlar

ko'rsatishga tegishli bo'lib, nogironligi bo'lgan shaxslarga ta'sir qiluvchi turli masalalar bo'yicha jamoa darajasida muntazam maslahatlashuvlar va muloqotlarni talab qiladi.

Nogironligi bo'lgan shaxslar ishtirok etadigan tadqiqot metodlarida sifatida quyidagilarni alohida qayd etish mumkin:

- ❖ *Nogiron shaxslarni teng hamkor sifatida jalb qilish*
- ❖ *Empirik metodlar: intervyu, fokus-guruhlar, kuzatuv*
- ❖ *Raqamli vositalar va IT asosida tadqiqotlar*

Nogiron shaxslarni teng hamkor sifatida jalb qilish. CRPDning ilk prinsiplaridan biri shuki, nogiron shaxslar o'zlari haqidagi har qanday tadqiqot, siyosat yoki qarorlarni qabul qilish jarayonida ishtirokchi bo'lishi kerak. Shu bois ishtirokchi tadqiqotlar quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

- tadqiqot savollarini nogiron shaxslarning o'zi bilan birga shakllantirish;
- tadqiqot usullarini belgilashda nogiron fuqarolarning fikrini olish;
- natijalarni birgalikda tahlil qilish;
- yakuniy hujjatni tayyorlash jarayoniga nogironlar tashkilotlarini jalb qilish.

Bu yondashuv nafaqat ilmiy natijalar sifatini oshiradi, balki tadqiqotning etik standartlarga mosligini ham ta'minlaydi.

Empirik metodlar: intervyu, fokus-guruhlar, kuzatuv. Nogironlik tadqiqotlarida empirik metodlarning qo'llanilishi so'nggi o'n yilliklarda sezilarli ravishda o'zgardi. An'anaviy pozitivistik yondashuvlardan nogironligi bo'lgan shaxslarning faol ishtirokiga asoslangan inklyuziv metodologiyalarga o'tish tadqiqotchilardan turli xil empirik usullarni moslashtirishni va qayta ko'rib chiqishni talab qildi. Intervyu, fokus-guruh muhokamalarini o'tkazish va kuzatuv metodlarini qo'llashda qulaylik, universal dizayn tamoyillari va nogironligi bo'lgan ishtirokchilarning xilma-xilligini e'tiborga olish muhim ahamiyat kasb etadi.

Sifatli tadqiqotlarda **intervyu** eng keng qo'llaniladigan ma'lumot to'plash usuli hisoblanadi. Nogironligi bo'lgan shaxslar bilan intervyu o'tkazish an'anaviy yondashuvlardan farqli o'laroq, maxsus tayyorgarlik, moslashuv va qulaylik choralarini talab qiladi. Sifatli intervyular uchun ishtirokchilarga kirish, xabardor rozilikni olish, doimiy rozilikni monitoring qilish va intervyularni o'tkazish uchun moslashuvlarni qo'llash bo'yicha strategiyalar ishlab chiqilishi zarur.

Aqliy nogironligi bo'lgan shaxslar bilan intervyular o'tkazishda qo'llab-quvvatlash shaxslarining roli muhim ahamiyat kasb etadi. Olib borilgan tadqiqotlarda ko'rsatilganidek, ishtirokchi tomonidan tanlangan qo'llab-quvvatlash shaxsi ishtirokchiga savollarni tushunishga va aniq javoblar berishga yordam beradi. Qo'llab-quvvatlovchilar rag'batlantirish va ma'lumot taqdim etadi, lekin tadqiqot ishtirokchisini bostirib qo'ymaydi yoki sukunatga majbur qilmaydi. Biroq, qo'llab-quvvatlash shaxslarining ishtiroki murakkabroq munosabatlarni keltirib chiqarishi mumkin - javoblarning birgalikda yaratilishi va navbatma-navbat gaplashish kabi omillar diqqat talab qiladi.

Shuningdek, yetarli qulaylikni ta'minlash intervyu metodining muvaffaqiyati uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Intervyu joyining qulay bo'lishi, vaqt cheklovlarini egiluvchan qo'llash, vizual yordamchilardan foydalanish va turli muloqot usullarini tan olish zarur. Masalan, ko'ziga ko'rinmaydigan yoki past ko'rish qobiliyatiga ega shaxslar bilan intervyu o'tkazishda yaxshi yoritilgan maydonlar kerak bo'ladi va yorqinlik va qorong'ulikdagi keskin kontrastlardan qochish lozim. Eshitish qobiliyati cheklangan shaxslar bilan ishlashda tadqiqotchi bevosita shaxsga qarab gaplashi, og'zini yopmaydi va oddiy tezlikda gapirishi kerak.

Fokus-guruhlar bir vaqtning o'zida bir nechta ishtirokchilardan batafsil ma'lumot to'plash imkonini beradi va ishtirokchilarga, ayniqsa o'xshash xususiyatlarga ega bo'lgan tengdoshlari ishtirokida, o'z e'tiqodlari, kuzatuvlari

va tajribalarini ifodalashga imkon beradi. Biroq, fokus-guruh metodologiyasi aqliy nogironligi bo'lgan shaxslar bilan ishlashda sezilarli qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin.

COVID-19 pandemiyasi davrida onlayn fokus-guruhlar keng tarqaldi va bu nogironligi bo'lgan shaxslar uchun ham yangi imkoniyatlar yaratdi. Ijtimoiy masofa qoidalari ko'proq tadqiqotchilarni onlayn sifatli ma'lumot to'plash usullaridan, jumladan onlayn fokus-guruhlardan foydalanishga olib keldi. Muhimi shuki, nogironligi bo'lgan shaxslar tadqiqot jamoasida ishlagan va fokus-guruh materiallarini va metodlarini ishlab chiqishda, ishtirokchilarni jalb qilish strategiyasida yo'l-yo'riq berishda, fokus-guruhlarni birgalikda olib borishda, fokus-guruh ma'lumotlarini tahlil qilish va talqin qilishda hamda tarqatish strategiyalarida yordam berishda muhim rol o'ynagan.

Fokus-guruhlarni qulayroq qilish uchun bir qator strategiyalar mavjud. Olib borilgan tadqiqotlarda fokus-guruhlarni nogironligi bo'lgan odamlar tashkilotlari (Disabled People's Organizations - DPO) va mustaqil yashash markazlarida (Centers for Independent Living - CIL) o'tkazish tavsiya etiladi. DPO va CIL tadqiqotchilarga ma'lum ishtirokchilarning muloqot ehtiyojlari va afzalliklari haqida maslahat berishlari va ularning qo'shilishini osonlashtirishlari mumkin. Biroq, fokus-guruhlarga kimlarni qo'shish to'g'risida yakuniy qaror faqat tadqiqotchiga tegishli bo'lishi kerak, bu tashkilotlarning noo'rin ta'sirini kamaytirish uchun zarur.

Ishtirokchi kuzatuv (participant observation) metodi nogironligi bo'lgan shaxslarning kundalik hayoti va tajribalarini tushunishda muhim vosita hisoblanadi. Biroq, bu metodni muloqot qo'llab-quvvatlash ehtiyojlari bo'lgan odamlar bilan qo'llash axloqiy tashvishlar va savollar tug'dirishi mumkin. Etnografik dala yozuvlari va ishtirokchi kuzatuvchi sifatida ishlash haqidagi shaxsiy mulohazalar uchinchi tomonlarning ta'siri, tadqiqot ishtirokchilari yo'qligida va hozir bo'lganida shaxsni kuzatish, hamda ishtirokchilar

tomonidan tadqiqot ishtirok etishga qarashlarni muvozanatlashtirish kabi muhim axloqiy saboqlarni beradi.

Xulosa sifatida aytadigan bo'lsak, nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini tadqiqot etishda intervyu, fokus-guruhlar va kuzatuv metodlarini qo'llash universal dizayn tamoyillari, qulaylik choralari va inklyuziv yondashuvlarni talab qiladi. Empirik metodlarni moslashtirishda asosiy tamoyil barcha ishtirokchilar uchun teng imkoniyatlar yaratish va nogironligi bo'lgan shaxslarning xilma-xilligini hurmat qilishdir. Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv metodologiyalar nafaqat nogironligi bo'lgan ishtirokchilar uchun foyda keltiradi, balki tadqiqot sifatini umumiy oshiradi va yanada boy, kontekstual va authentic ma'lumotlarni ta'minlaydi. Kelajakda bu metodlarni yanada takomillashtirish, ayniqsa turli nogironlik turlariga ega shaxslar ehtiyojlarini hisobga olish va texnologik imkoniyatlardan to'liq foydalanish muhim vazifa bo'lib qolmoqda.

Raqamli vositalar va IT asosida tadqiqotlar. Hozirgi davrda nogironlik bo'yicha tadqiqotlarda raqamli vositalar keng qo'llanilmoqda. Xususan, GIS xaritalar orqali infratuzilma to'siqlarini joy-joyi bilan belgilash, onlayn so'rovlar, mobil ilovalar orqali shikoyatlarni yig'ish, real vaqt rejimidagi monitoring tizimlari, big data tahlili va boshqalar shular jumlasidan. Bu metodlar ayniqsa yirik shaharlar misolida to'siqsizlik indeksini baholashda samarali.

3-§. Nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlarini tadqiq etishda etik me'yorlar

Nogironligi bo'lgan shaxslar bilan tadqiqot o'tkazish zamonaviy ilmiy-tadqiqot etikasining eng murakkab va muhim yo'nalishlaridan biridir. Tarixiy jihatdan nogironligi bo'lgan shaxslar tadqiqotlarda ko'pincha suiiste'mol qilinar edilar yoki istisno qililar edilar. 1947-yildagi Nyurnberg kodeksi va 1964-yildagi Xelsinki deklaratsiyasi tibbiy tadqiqotlar uchun asosiy etik tamoyillarni belgilagan bo'lsa-da, ular nogironligi bo'lgan shaxslarning o'ziga

xos muammolarini to'liq qamrab olmagan. 2006-yilda BMT Nogironlar Huquqlari to'g'risidagi Konvensiyasining qabul qilinishi tadqiqot etikasiga yangicha yondashuv kiritdi va nogironlikni inson huquqlari muammosi sifatida tan oldi. Bugungi kunda tadqiqotchilar nogironligi bo'lgan shaxslarning tadqiqotlarda qatnashish huquqini ta'minlashda etik mas'uliyatni o'z zimmalariga olishlari shart.

Zamonaviy tadqiqot etikasi to'rtta asosiy tamoyilga asoslanadi: **odil bo'lish (justice)**, **foyda keltirish (beneficence)**, **zarar bermaslik (non-maleficence)** va **avtonomiya (autonomy)**. Bu tamoyillar barcha tadqiqotlarga tegishli bo'lsa-da, nogironligi bo'lgan shaxslar bilan tadqiqot o'tkazishda ularning qo'llanilishi maxsus e'tiborni talab qiladi. Nogironligi bo'lgan shaxslar ko'pincha jamiyatda kam hokimiyatga ega bo'lib, bu ularni suiiste'mol qilish xavfini oshiradi. Aristotelning ta'rifiga ko'ra, odillik "o'xshashlarni o'xshash va o'xshash bo'lmaganlarni o'xshash bo'lmagan tarzda ko'rib chiqishni" anglatadi. Nogironlik tadqiqotlarida bu tamoyil nogironligi bo'lgan shaxslarning tadqiqotlarda ishtirok etish huquqini tan olishni va shu bilan birga ularning o'ziga xos ehtiyojlarini hisobga olishni talab qiladi.

Foyda keltirish va zarar bermaslik tamoyillari tadqiqotchilardan nogironligi bo'lgan ishtirokchilarga foydali tadqiqotlar o'tkazishni va mumkin bo'lgan barcha zararlarni minimallashtirishni talab qiladi. Biroq, "zarar" tushunchasining o'zi ko'p jihatlidir. Zarar faqat jismoniy emas, balki psixologik, ijtimoiy va iqtisodiy bo'lishi mumkin. Masalan, tadqiqot natijasida nogironligi bo'lgan shaxslar haqida stereotiplar mustahkamlanishi yoki ularning kamsitilishi kuchayishi mumkin. Tadqiqot jarayonida kutilgan xizmatlar yoki yordam bo'lmasa, bu ham zarar hisoblanadi - "xizmat bo'lmasa so'rovnoma ham bo'lmasligi kerak" shiorini esda saqlash muhimdir.

Avtonomiya tamoyili ayniqsa murakkabdir, chunki nogironligi bo'lgan shaxslarning qaror qabul qilish qobiliyati ko'pincha shubha ostiga olinadi. Biroq, CRPD ning 12-moddasi barcha nogironligi bo'lgan shaxslarning qonun

oldida huquqiy qobiliyatga ega ekanligini ta'kidlaydi. Bu tamoyil tadqiqotda nafaqat rozilik olishni, balki nogironligi bo'lgan shaxslarni tadqiqotning barcha bosqichlarida - rejalashtirish, amalga oshirish, tahlil va tarqatishda faol ishtirokchilar sifatida jalb etishni talab qiladi.

Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini tadqiq etishda yuqoridagi tamoyillar bilan birga quyidagi etika va xavfsizlik talablariga rioya qilinishi muhim hisoblanadi:

- ✓ **Xabardor rozilik (informed consent)**
- ✓ **Maxfiylik va shaxsiy ma'lumotlarni himoyalash**
- ✓ **Stereotiplar va stigma xavfini kamaytirish**
- ✓ **Nozik guruhlarini tadqiq etishdagi maxsus talablar**

Xabardor rozilik (informed consent) tadqiqot etikasining asosiy tushunchasi bo'lib, u ishtirokchining tadqiqot haqida to'liq ma'lumotga ega holda, majburlanmasdan va rozilik berish qobiliyatiga ega holda qatnashishga roziligini bildirishi deganidir. Nogironligi bo'lgan shaxslar bilan ishlashda rozilik olish jarayoni maxsus yondashuvlarni talab qiladi. Har bir ishtirokchi tadqiqotning maqsadi, usullari, xavflari haqida to'liq ma'lumot olgandan so'ng rozilik bildirishi shart. Ayniqsa:

- *intellektual nogironlik;*
- *psixososial nogironlik;*
- *bolalar;*
- *ko'r bo'lgan shaxslar bilan intervyuda maxsus tartiblar qo'llanadi.*

CRPDga ko'ra, har qanday tadqiqot shaxsning huquq layoqatiga hurmat bilan yondashgan holda o'tkazilishi lozim.

Maxfiylik va shaxsiy ma'lumotlarni himoyalash. Maxfiylik va konfidensiallik ham avtonomiya, ham zarardan qochish bilan bog'liq. Ba'zi savollarga fokus-guruhlarda javob berish mumkin, ammo ko'pincha odamlar shaxsiy ma'lumotlarni boshqalarga oshkor qilishni istamaydilar ayniqsa ma'lumot nozik xususiyatga ega bo'lsa, shuning uchun bir-birga intervyu

bunday ma'lumot turlari uchun yaxshiroq bo'ladi. Odamlar ideal holda maxfiylikka ega bo'lishlari kerak, masalan, bir-birga intervyuda intervyu oluvchi bilan gaplashganda yoki ro'yxatga oluvchi bilan so'rovnomanini to'ldirganda. Ba'zi kontekstlarda bu juda qiyin bo'lishi mumkin. Boshqalar nogironligi bo'lgan odamlar nomidan gapirmoqchi bo'lishlari mumkin, ammo shaxsning o'zidan eshitish yaxshiroqdir.

Biroq, bolalar va kattalar tadqiqotchi sizda suiiste'mollikni tegishli organlarga oshkor qilishga yordam berish uchun axloqiy majburiyat borligini bilishlari kerak, shuning uchun konfidensiallik bo'yicha majburiyatingiz suiiste'mollik hikoyalarini e'tiborsiz qoldirish degani emasligini ularga ayting. Himoya protokollari zarar ko'rishi mumkin bo'lgan kattalar va bolalar uchun o'rnatilishi va jabrlanishlar yoki qasos xavfi baholanishi kerak. Tadqiqotchilar o'zlarini oshkor qilishning kutilmagan natijalariga duch kelishlari mumkin bo'lgan holatlarda aniq mas'uliyatlar doirasiga ega bo'lishlari kerak.

O'zbekistonning "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonuni hamda CRPD talablari asosida tadqiqot ma'lumotlari:

shifrlangan joyda saqlanishi;

intervyu yozuvlari tarqatilmaslighi;

shaxs to'g'risidagi ma'lumotlar anonimlashtirilishi;

ma'lumotlar faqat ilmiy maqsadda ishlatilishi shart.

Stereotiplar va stigma xavfini kamaytirish. Tadqiqot jarayonining o'zi nogiron shaxslar haqida noto'g'ri tasavvurlarni kuchaytirib yubormasligi kerak. Shu bois "jazolashga loyiq", "yuk", "bechora" kabi stereotip iboralar qat'iy man etiladi. Nogiron shaxsning imkoniyatlari emas, huquqlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari jamiyatda stigma kuchayishiga olib kelmasligi lozim.

Nozik guruhlarni tadqiq etishdagi maxsus talablar. Nogironligi bo'lgan ayollar, nogironligi bo'lgan bolalar, qishloq hududidagi nogironligi bo'lgan shaxslar, psixosozial nogironligi bo'lganlar bilan tadqiqot o'tkazishda

psixologik qo'llab-quvvatlash, ishtirokchini himoyalash bo'yicha protokollar, xavfsiz intervyu muhiti, differensial etik yondashuvlar qo'llanadi.

Xulosa qilib aytganda nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini tadqiq etish metodologiyasi bugungi kunda inson huquqlariga asoslangan yondashuv, ijtimoiy model, ishtirokchi metodlar, empirik ilmiy yondashuv va raqamli texnologiyalar uyg'unligida shakllanmoqda. CRPDning qabul qilinishi bu metodologiyani tubdan o'zgartirdi: endi tadqiqot markazida shaxs emas, balki jamiyat tomonidan yaratilgan to'siqlar va huquqlarning amalga oshirilish darajasi turadi.

Mazkur metodologiya O'zbekistonda ham inklyuziv siyosatni takomillashtirish, nogiron shaxslarning real ehtiyojlarini chuqur anglash, davlat siyosatini ilmiy asoslash va xalqaro standartlarga moslashtirish uchun mustahkam ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.